

PREGLED TIPOLOGIJA FORMALNIH I SADRŽAJNIH OBILJEŽJA MUZEJSKIH PUBLIKACIJA - REZULTATI ISTRAŽIVANJA HRVATSKOG MUZEJSKOG IZDAVAŠTVA

SNJEŽANA RADOVANLIJA MILEUSNIĆ □ Muzejski dokumentacijski centar, Zagreb

Muzejski dokumentacijski centar (MDC) u 2001. godini organizira *Dvadesetu izložbu izdavačke djelatnosti hrvatskih muzeja i galerija*. Ova jubilarna izložba - izložbe se održavaju u kontinuitetu od 1982. godine - bila je povodom da se na prvom stručnom skupu posvećenom muzejskom izdavaštvu predstave neke od formalnih i sadržajnih osobina publikacija u izdanju hrvatskih muzeja i galerija.

Muzejske publikacije definiraju se s obzirom na:

- muzej kao izdavača odnosno nakladnika
- svrhu i zadaće koje obnašaju unutar muzejskog procesa
- sadržaj koji je nužno vezan uz muzejske fondove i djelatnosti.

One obuhvaćaju:

- tiskovine (knjige, brošure, skripta, posebne otiske, časopise, novine, biltene, zemljopisne i druge karte, reprodukcije slikovnih umjetničkih djela, kataloge, kalendare, programe itd., njihove dodatke u tiskanom, audiovizualnom i elektroničkom obliku, plakate, letke, kratke oglase i priopćenja, razglednice)
- zatim audiovizualnu građu (gramofonske ploče, audio i videokasete, magnetofonske vrpce, snimljene mikrofilmove itd.)
- elektroničke publikacije (kompaktni diskovi, magnetske vrpce, diskete, baze podataka i on-line publikacije)¹.

U razdoblju pripreme izložbe i zaprimanja te bibliografske obrade publikacija hrvatskih muzeja i galerija (od rujna do studenoga 2001. godine), MDC je proveo pilot istraživanje tražeći odgovore na pitanja:

- kolika je godišnja izdavačka produkcija hrvatskih muzeja i galerija,
- koji je udio pojedinog tipa i vrste muzeja u obradi i publiciranju pojedinih muzejskih tema i sadržaja,
- koje su najzastupljenije vrste muzejskih publikacija,
- koje su njihove osnovne formalne i sadržajne osobine.

Analizirane su publikacije hrvatskih muzeja i galerija predstavljene na *20. godišnjoj izložbi izdavačke djelatnosti muzeja i galerija*²

Pozivu poslanom na 133 adrese odazvalo se stotinu muzeja, galerija i muzejskih zbirki s ukupno 454 publikacije tiskane u periodu od 1. listopada 2000. do 1. listopada 2001. godine. S obzirom na odaziv muzeja (75% od ukupnog broja), istraživanjem je obuhvaćen veći dio godišnje izdavačke produkcije hrvatskih muzejskih ustanova.

Istraživane su najzastupljenije vrste muzejskih publikacija, a izostavljeni su plakati, pozivnice, razglednice, kalendari i ostali promidžbeni ili sitni tisak koji također zaslužuje istraživačku pozornost.

BROJ PUBLIKACIJA PREMA TIPU I VRSTI MUZEJA. Pri određivanju udjela pojedinih tipova i vrsta muzeja u ukupnom broju muzejskih publikacija, korištena je tipologija MDC-ova *Registra hrvatskih muzeja i galerija* izrađena na temelju tipologija P. van Menscha i I. Maroevića.

Broj publikacija prema tipu muzeja - udio općih muzeja. GRAFIKON br. 1 prikazuje raspodjelu ukupnog broja publikacija (454 publikacije) prema tipu muzeja. Udio općih i specijalnih muzeja je podjednak - 206 publikacija je u izdanju općih muzeja (45% od ukupnog broja), a 192 publikacije u izdanju specijalnih muzeja (43%), dok je udio muzejskih zbirki sa 5 publikacija odnosno 1%. Kategorijom "ostali" obuhvaćeni su oni izdavači muzejskih publikacija koji nisu muzeji (npr. MDC, izložbene galerije bez stalnog postava koje nisu obuhvaćene u *Registru*, zatim grad, ogranci Matice hrvatske i sl.). Njihov udio u ukupnom broju je 51 publikacija odnosno 11%.

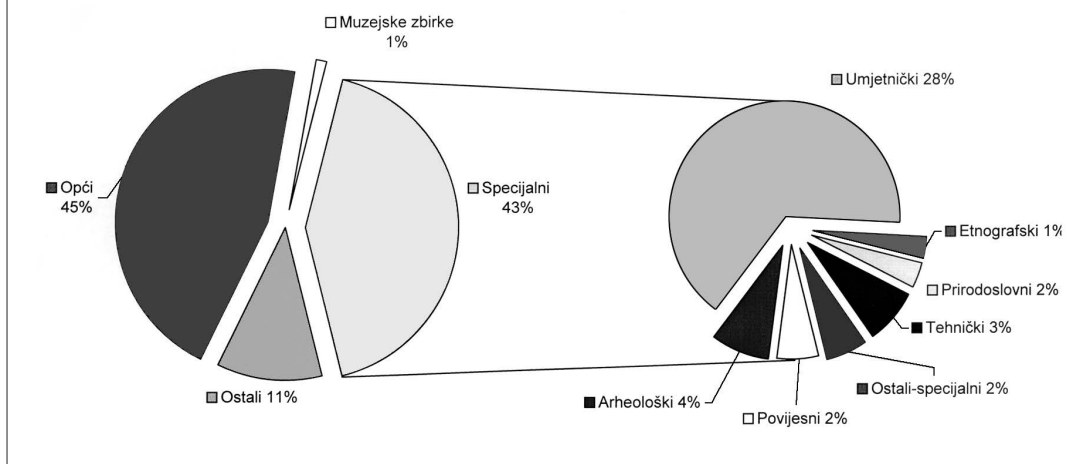
Na desnom dijelu grafikona br. 1 prikazan je broj publikacija u izdanju pojedinih vrsta općih muzeja. Očito je da su zavičajni muzeji sa 110 jedinica, odnosno 24%, imali najviše udjela, a slijede gradski sa 78 jedinica (17%) te regionalni odnosno nacionalni muzeji sa 18 jedinica ili 4% od ukupnog broja publikacija.

Broj publikacija prema tipu muzeja - udio specijalnih muzeja. GRAFIKON br. 2 prikazuje udio pojedinih vrsta specijalnih muzeja u ukupnom broju publikacija. Najveći je udio umjetničkih muzeja i galerija sa 126 publikacija (28%), što je ujedno i najveći broj publikacija u izdanju

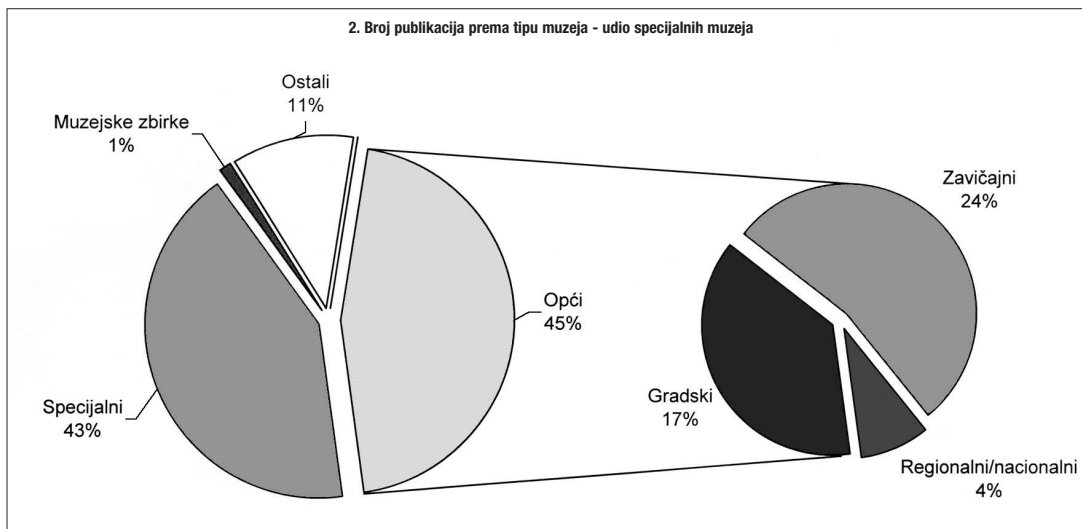
¹ Zakon o knjižnicama, Članak 38. // Narodne novine, 105 (1997.), str. 3407.

² 20. izložba izdavačke djelatnosti hrvatskih muzeja i galerija održana je na Zagrebačkom velesajmu od 13. do 17. studenoga 2001. u sklopu INTERLIBER-a međunarodne izložbe knjiga i učila.

1. Broj publikacija prema tipu muzeja - udio općih muzeja

2. Broj publikacija prema tipu muzeja - udio specijalnih muzeja

pojedine vrste muzeja. Ostali specijalni muzeji publicirali su znatno manji broj publikacija i zastupljeni su u manjem postotku (npr. arheološki muzeji 16 jedinica, povijesni 11 jedinica, prirodoslovni 7 jedinica itd.).

RASPODJELA UKUPNOG BROJA PUBLIKACIJA PREMA VRSTAMA.

U muzeološkoj teoriji prisutno je više ustaljenih tipologija muzejskih publikacija utemeljenih na različitim kriterijima (izdavač, tematika, čitateljstvo kojemu su namijenjene, funkcija itd.). Za potrebe istraživanja, napravljen je njihov izbor i analizirane su tipologije renomiranih muzeologa D. A. Bassetta³, F. Waidachera⁴ i I. Baina⁵, tipologija koju koristi Američko udruženje muzeja (American Association of Museums) pri dodjeli godišnje nagrade za grafički dizajn muzejskih publikacija (Museum Publications Design Competition)⁶, tipologije na muzejskim web-stranicama, odnosno virtualnim muzejskim prodavaonicama knjiga i suvenira⁷ te tipologije korištene u publikaciji *Standardi i*

*normativi muzejske djelatnosti*⁸ iz 1989. godine.

Analizom i usporedbom navedenih tipologija došlo se do određenja onih vrsta publikacija koje su specifične za hrvatsko muzejsko izdavaštvo. To su:

- Informativni muzejski leci, brošure i muzejski vodiči (odnosno, publikacije kojima muzeji nastoje pružiti pomoć svojoj publici u prostornoj orijentaciji i upoznavanju s muzejskim sadržajima i aktivnostima)
- Katalozi stalnih postava (tj. publikacije koje (često) sadržavaju popis svih muzejskih predmeta izloženih u stalnom postavu ili pojedinim muzejskim odjelima i zbirkama)
- Katalozi povremenih izložaba (publikacije koje sadržavaju popis izložaka povremene muzejske izložbe te preglednu i jasnu kontekstualizaciju određene ličnosti, događaja, pojave, umjetnika i drugih tema izložbe).

Ne ulazeći ovom prilikom u detaljniji analizu formalnih i

3 Douglas A. Bassett. *Museum publications and museum publishing*. // Manual of curatorship / edited by John M. A. Thompson. London ; Butterworths : The Museum Association, 1984. str. 468-475.

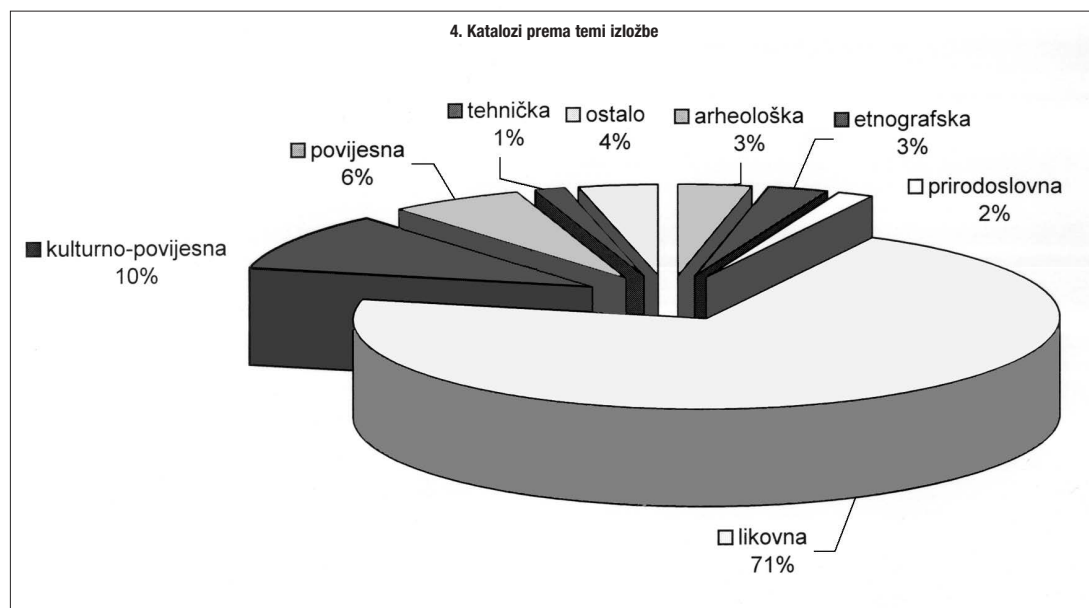
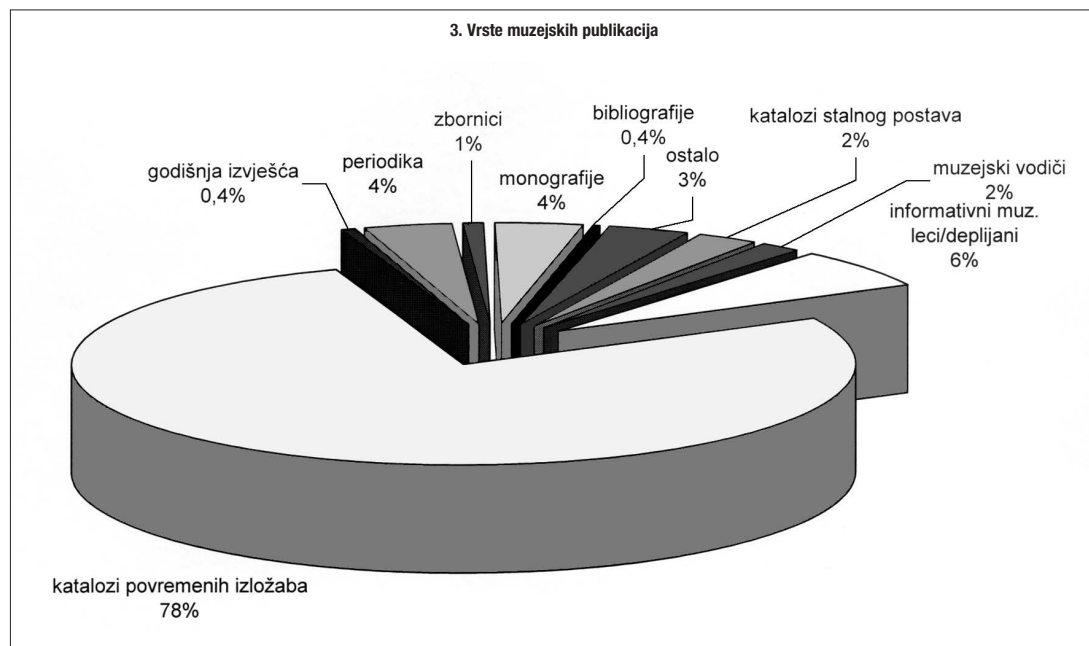
4 Waidacher, Friedrich. *Priručka všeobecnje muzeologije*. Bratislava : Slovenske narodne muzeum, 1999., str. 310-312.

5 Bain, Iain. *Museum publishing and shops*. // Manual of curatorship / edited by John M. A. Thompson. London ; Butterworths : The Museum Association, 1984. Str. 460-465 ; Bain, Iain. *Publishing for the museum shop and beyond*. // Public view. / ed. Corinne Bellow. Paris : ICOM, 1986., str. 55-64.

6 Call for entries: AAM Museum Publications Design Competition, 2001. // *Museum News*. 80, 1 (2001.), str. 32.

7 Neke od URL adresa: www.rijksmuseum.nl/asp/ (Rijksmuseum, Amsterdam), <http://www.thebritishmuseum.ac.uk/shop/> (The British Museum, London), <http://www.metmuseum.org/store7> (The Metropolitan Museum of Art)

8 Standardi i normativi za muzejsku djelatnost. Beograd : Zavod za proučavanje kulturnog razvitka, 1989., str. 74.

sadržajnih osobina navedenih vrsta publikacija, GRAFIKONOM br. 3. prikazane su zastupljene vrste muzejskih publikacija i njihov udio u ukupnom broju analiziranog uzorka.

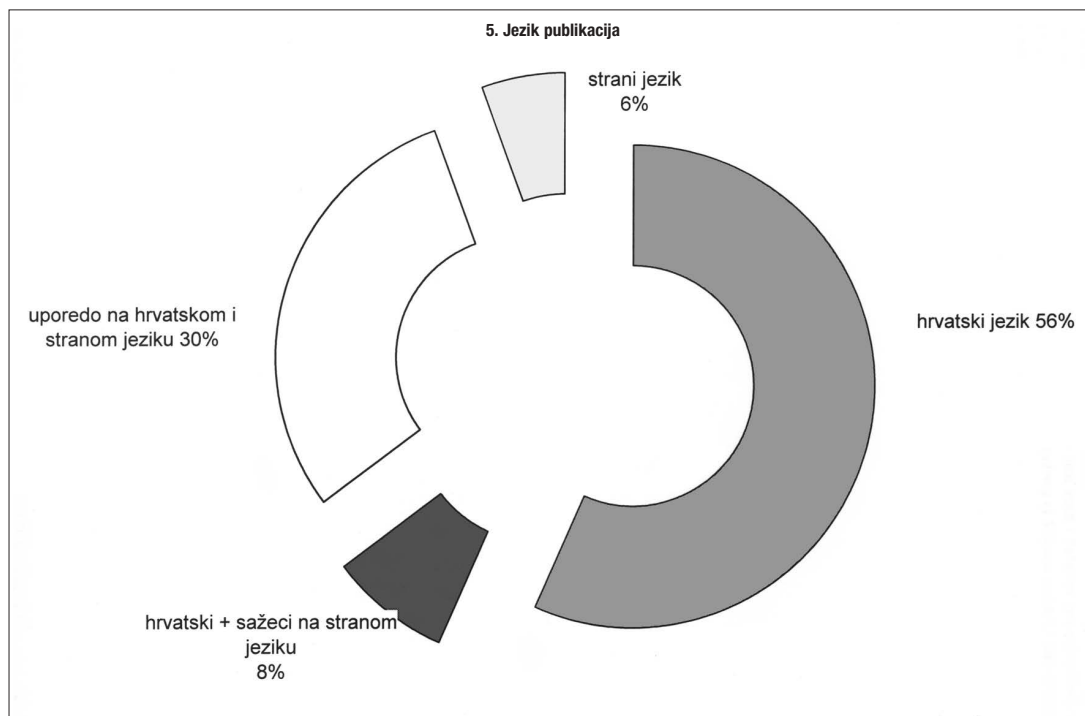
Najzastupljenija vrsta su, kao što se i očekivalo, katalozi povremenih izložaba koji su zastupljeni 351 publikacijom, odnosno 78% od ukupnog broja. Informativnih muzejskih letaka (tzv. deplijana) je 29 ili 6%, muzejskih vodiča 8 ili 2%, dok je kataloga stalnih postava 11 odnosno 2%. Veliki je udio i 17 periodičnih publikacija - uglavnom godišnjaka kao značajne vrste unutar muzejskog izdavaštva kojom se široj čitateljskoj publici komuniciraju stručni i znanstveni doprinosi

muzejskih stručnjaka i suradnika na muzejskoj građi i dokumentaciji. Tu su i godišnja izvješća (2 jedinice), zbornici (3 jedinice), monografije (16 jedinica), bibliografije (2 jedinice) te ostale publikacije (radne bilježnice ili listovi, programi događanja i slično) sa 15 naslova.

KATALOZI POVREMENIH IZLOŽABA PREMA TEMATICI.

U okviru istraživanja, sadržajna analiza napravljena je samo za kataloge povremenih izložaba koji su najzastupljenijom vrstom muzejskih publikacija.

GRAFIKONOM br. 4 (Katalozi prema temi izložbe) prikazana je zastupljenost pojedinih tema u izložbama, odnosno njihovim popratnim katalozima. Tipologija

prema znanstvenim disciplinama preuzeta je iz MDC-ovih godišnjih *Izvešća zagrebačkih muzeja* i *Izvešća hrvatskih muzeja*.

Iz grafičkog prikaza, može se iščitati da je izložbena i izdavačka djelatnost hrvatskih muzeja bila u najvećem postotku posvećena likovnim temama. Čak 249 publikacija, odnosno 71% izložbenih kataloga obrađuje likovnu tematiku. Kulturno-povijesnih, odnosno povijesnih tematika prezentirano je u 57 publikacija što ukupno čini 16%. Slijede arheološka i etnografska tematika sa po 3% (12 odnosno 9 jedinica), prirodoslovna sa 2% (6 jedinica) i tehnička sa 1% (5 jedinica) od ukupnog broja izložbenih kataloga.

MEDIJ. S obzirom na sve prisutniju pojavu korištenja novih medija u muzejskom izdavaštvu, analizirali smo i njihovu upotrebu.

Tablica br. 1: Medij muzejskih publikacija

medij	broj publikacija
tiskovine	448
AV-građa	2
elektroničke publikacije (CD-ROM)	4
ukupno	454

Sa nova četiri muzejska CD-ROM-a, koji su publicirani usporedo uz tiskana izdanja izložbenih kataloga, dosadašnji ukupni broj hrvatskih muzejskih CD-ROM-ova dosegao je broju 13 i neprestano se povećava vrlo

kvalitetnim multimedijalnim višejezičnim izdanjima.⁹ Njihovi sadržaji mogu se pregledati u knjižnici MDC-a koja nastoji skupiti sva elektronička izdanja i adekvatno ih prezentirati korisnicima.

JEZIK PUBLIKACIJA. Muzeji su svim svojim djelatnostima otvoreni širokoj publici pa tako i svojim publikacijama. Jezičnu zapreku u posrednom komuniciranju određenih muzejskih sadržaja, nastoje prevladati i jezikom svojih publikacija kod kojih tekst može biti usporedo na više jezika ili popraćen sažecima na stranim jezicima. Česta su i zasebna izdanja publikacija s cjelovitim tekstom na više jezika.

GRAFIKONOM br. 5 prikazan je broj publikacija s obzirom na jezik. Iako je još uvijek najveći broj publikacija izdan samo na hrvatskom jeziku (257 publikacija), ohrabruje činjenica da je gotovo 50% publikacija čitko i za publiku drugih govornih područja.

PUBLICIRANJE LOGOTIPA MUZEJSKE USTANOVE. Kao obavezne elemente za sve publikacije (kao što su kratak i jasan naslov na koricama ovitka i naslovnoj stranici, podatak o trajanju izložbe), *Standardi i normativi za muzejsku djelatnost* navode i publiciranje znaka radne organizacije, tj. logotipa muzejske ustanove. Ovi obvezni elementi kod pojedinih muzeja bivaju dizajnirani tako da pridonose njihovu ukupnom vizualnom identitetu. Biti prepoznatljiv i upamćen, ostati u svijesti svoje publike i dizajnom publikacija, cilj je sve većeg broja suvremenih muzeja. Istraživanjem smo ispitali na koliko je publikacija sadržan i logotip muzejske ustanove.

⁹ O prvim hrvatskim muzejskim CD-ROM-ovima vidjeti u: Radovanlija Mileusnić, Snježana. *CD-ROM-ovi u hrvatskom muzejskom izdavaštvu* // *Informatica museologica*. 31, 1/2 (2000.), str. 54-57.

Tablica br. 2: Publiciranje logotipa muzejske ustanove

<i>logo</i>	<i>broj publikacija</i>
da	278 (61%)
ne	176 (39%)
ukupno	454

Dakle, na 278 publikacija, što čini 61% od ukupnog broja, publiciran je logotip muzeja. Na ostalim publikacijama (39%) nema otisnutog logotipa jer ga muzejska ustanova najvjerojatnije i ne posjeduje.

Komentarom rezultata i grafičkih prikaza istraženih elemenata, nastojalo se ukazati na pojedine specifičnosti hrvatskog muzejskog izdavaštva. Izabrani su samo neki karakteristični elementi koji mogu pružiti pomoć u stvaranju cjelovite slike o muzejskoj izdavačkoj djelatnosti kao vrlo značajnom segmentu muzejskog rada.

Ovo istraživanje provedeno je kao poticaj i uvod u sveobuhvatniji istraživački projekt kojim bi se istražile i publikacije onih muzejskih ustanova koje se nisu prijavile svojim novim izdanjima na zajedničkoj tradicionalnoj izložbi kao i ostali raspoloživi bibliografski izvori informacija. Obuhvaćanjem ostalih vrsta muzejskih publikacija kao što su plakati, razglednice itd., rezultati će biti potpuniji i omogućit će stvaranje osnova za standardizaciju i podizanje kvalitete hrvatskog muzejskog izdavaštva.

A REVIEW OF THE TYPOLOGY, THE FORMAL AND CONTENT FEATURES OF MUSEUM PUBLICATIONS

Museum publications are defined with respect to the museum as the publisher and include printed material (books, brochures, mimeographed notes, special prints, magazines, newspapers, bulletins, various maps, reproductions of works of art, catalogues, calendars, programmes and so on, supplements in printed, audiovisual or electronic form, posters, short notices and announcements, postcards), audiovisual material (gramophone records, audiocassettes, videocassettes, tape recordings, microfilms and so on), as well as electronic publications (compact discs, magnetic tapes, diskettes, databases and online publications). The paper gives a review of some typologies of museum publications from museological literature (D. A. Bassett, F. Waidacher, I. Bain and others) based on various criteria (type, subject, readers, marketing and so on). We present the basic formal and content-related features of those types of publications that are specific to museum publishing (catalogues of permanent exhibitions, guides to museum exhibitions and collections, informative leaflets, catalogues of temporary exhibitions and so on), and are linked with museum holdings and activities (professional and scholarly treatment of museum holdings, museum documentation, communication and presentation, public relations, marketing and so on).

After dealing with theoretical assumptions, the presentation involves the aim and the conclusions of the pilot-study carried out at the MDC on a sample of publications that museums sent in for the 20th exhibition of the publishing activities of Croatian museums and galleries. The study involved some of the formal and content-related specific features of museum publications, as well as the share of particular types and kinds of museum in the total number of publications with respect to their type and the medium they were published in. Special attention was devoted to the themes of catalogues of temporary exhibitions as the most frequent type of museum publication. Comments concerning the results and the diagrams of the studied elements will aim to show some of the specific features of Croatian museum publications.